

K poznání počátků spolkové činnosti ve Valašských Kloboukách Čtenářský spolek Casino (Leseverein Casino), Omladina a spolek veteránů

*/Recognising the Beginnings of Club Activities in Valašské Klobouky
/ Book Club Casino (Leseverein Casino), Youth Club, Veterans Club*

Petr Odehnal

Abstract:

Liberalisation of political situation at the beginning of the 1860s brought also an important progress of transformation process towards civic society, one of the characteristic features of which was establishment of various clubs and associations. The author focuses on three Valašské Klobouky clubs: Book Club Casino, Youth Club and War Veterans Club.

Keywords:

clubs, 2nd half of the 19th century, Valašské Klobouky

První zákonnou úpravou spolkové činnosti byl císařský patent z 26. listopadu 1852 (č. 253/1852 říšského zákoníku). Uvolnění politických poměrů na počátku 60. let 19. století přineslo také významný pokrok transformačního procesu směrem k občanské společnosti, jehož jedním z charakteristických rysů bylo ustavování různých spolků. Prvním skutečným spolkovým zákonem byl zákon č. 134 říšského zákoníku z 15. listopadu 1867. Spolky, porůznu nazývané také akademie, besedy, jednoty či obce: akademické, čtenářské, dělnické, dobročinné, hudební, obchodní, okrašlovací, pěvecké, podpurné, tělovýchovné nebo vzdělávací. V tomto příspěvku se věnuji třem valašskoklobouckým spolkům – čtenářskému spolku Casino, Omladině a vojenským veteránům, k jejichž činnosti se dochovalo jen málo pramenů. Několik málo archiválií (veteráni), razítko, dvě fotografie a dva spolkové prapory...

I. Čtenářský spolek Casino

Stanovy tohoto původně národnostně utrakvistického spolku schválilo moravské místodržitelství 19. března 1866 pod č. j. 5711.¹ Čtenářský spolek Casino byl **nejstarším spolkem nejen v Kloboukách, ale vůbec v celém klobouckém soudním okrese**. O tři roky později, roku 1869, vznikl v Brumově čtenářský spolek Sušil.

Na přelomu 60. a 70. let 19. století „v Kloboucích nastávala nová éra i ve veřejném životě. Dosud město Klobouky vedeno bylo v duchu německém. Na obci se úřadovalo česky, zapisovalo a dopisovalo se po německy, státní úřady spravované úředníky Němci až na těžkopádné dorozumívání s lidmi zrovna tak. Bylo tu „Kasino“ pod jménem „Lesverein“ a tam museli být všichni vzdělanci a význačnější Klobučané členy. Ždichynec jako nový lékárník ovšem též a to pod přísnou dohlídkou, aby se neopovážil národní vědomí probouzet. Neboť každý „národovec“ měl v kasině nepřátele,“ vzpomínal šedesát let po dotčených událostech František Šerý.²

Své kořeny měl ovšem tento čtenářský spolek hlubší, učitel Antonín Ugwitz napsal, že byl založen již v roce 1851. „Z počátku scházívají se údové v radnici v místnostech nynějšího obecního sluhu Tob. Šerého; vstupné obnášelo stříbrný dvacetník, příspěvek ročně 2 zl. Z novin odbírána: „Die Presse“. Později přesídlil spolek do hostince p. Al. Bratmannova, kdež až dosud dlí. Ačkoliv dle stanov utraquistickým býti má, převládá v něm nyní německý živel, což vysvítá z názvu „Kasino“, jimž údové sami spolek pokřtili. Údův čítá 46, vstupné obnáší 1 zl., měsíční příspěvek 25 kr. Předsedou spolku jest p. Frant. Brattmann ml., továrník na sukna. Z časopisů odbírá spolek: „Neue freie Presse“, „M. Correspondent“, „Mor. Orlici“, „Moravana“ a „Palečka“.“ Spolek měl také zpěvácký sbor, kterému k roku 1878 předsedal Bohumír Heblein.³

Z Šerého pamětí se nám jeví Casino a Beseda Dobrovský (její stanovy byly mo-

ravským místodržitelstvím schváleny v listopadu 1870) jako dvě jádra komunálních politických uskupení. A z tohoto pohledu také Šerý hodnotil své předchůdce v křesle starosty. Karel Matyáš „v městě jako starosta snažil se být nestranným, s besedou i záložnou při volbách vždy se spojoval, ale i do kasina chodíval, aby prý Němci nedělali opozici. Duchem byl asi nakloněn více kasinu. [...] Při volbách, při naší soustavě dvou stran – beseda, kasino – míval Matyáš přátele na obou stranách. Beseda proti němu nic neměla, ale v kasině také ovšem upřímných přátel mnoho neměl.“ Do tohoto kontextu také Šerý zasazuje Matyášův pád a růst politického vlivu Františka Bratmanna: „V kasině byl však jednatelem továrník František Bratman, houževnatý Němec, ač se narodil a byl vychován v Kloboukách. Ten zatoužil dostat se v městě k veslu, neboť i jeho otec mnoho a mnoho let býval „bürgermeister“. [...] Mladý tento snaživce Bratman hledal všechny možné cesty, jak Matyáše překonat. Když viděl, že mnoho občanů šlo i politicky s besedou a záložnou, vstoupil do záložny s větším počtem podílů a prosadil, že zvolen i do výboru. Ač jako jednatel Lesevereinu poslal kdysi besedě přípis, že svých místností kasino besedě propůjčí jen na záruku, že se tam české obrazy ani odznaky nepověsí a že se česky ani deklamovat nebude, ucházel se nyní o přízeň českých lidí a tvářil se, jakoby hodlal předsedat.“⁴

V roce 1872 pořádala kloboucká Beseda v prostorách Casina dvě zábavy, z nichž měla čistý výtěžek 26 zl. Ludmila Portlová v této souvislosti píše: „Je zajímavé, že „besedy“ odbývány v Kasinu, ba někteří členové Besedy byli i členy Casina. Ale v roce 1873 chtěla Beseda pořádat obvyklou besedu, k níž místní malíř-naturista Obadal namaloval české znaky jako ozdobu na zeď. To členy Casina přinutilo odhlasovat, že sál zapůjčí jen pod tou podmínkou, když se nebudou věšet žádné obrazy na zeď a nebude deklamace. Podepsáni Kristian Gessner a Franz Bratmann. To způsobilo hlubokou roztržku mezi Besedou a Kasinem a dlouho v Besedě visela ostrá odpověď – („Na věčné časy“).“⁵ Zjevně jde o situaci, kterou připomínal i František Šerý; dodejme, že Karel Matyáš byl starostou města do října 1880, po něm zastával až do konce roku 1882 tento úřad jeho bratr Antonín, následně byl zvolen klobouckým starostou František Bratmann.

Ve fotoarchivu Městského muzea Valašské Klobouky je **fotografie členů Casina**,⁶ ze zadní strany někým později popsaná, byť většinou jen orientačně,⁷ takže bylo zapotřebí jednotlivé osoby blíže identifikovat. Tento snímek je velmi cenným pramenem pro poznání čtenářského spolku Casino. Kdo tedy je na fotografii?

Přední řada zleva: Eduard Dokoupil, c. k. listovní, Ebner (?), Alois Bratmann a Emil Zapletal, učitel;

druhá řada zleva: Benedikt Kohn, obchodník, Podhájský, František Sušil, učitel, František Bratmann ml., soukeník, Antonín Škoda ml., mlynář, a Zapletal, úředník;

třetí řada zleva: Josef Bratmann, soukeník, posířhač a podnikatel ve stavebnictví, P. František Trávníček, kaplan, Josef Matulík, aktuár, Emanuel Poděbrad, kancelista c. k. okresního úřadu, dr. Chytil, Karel Gessner, poštovní, MUDr. Antonín Tomsa, lékař, a František Bratmann st., soukeník;

čtvrtá řada zleva: Václav Velebil, úředník c. k. okresního úřadu, Josef Matyáš, koželuh, Josef Řezucha, městský kancelista, Arnold Jakob Rosenbusch, barvíř, Josef Šimšálek, soukeník, Antonín Matyáš, koželuh, František Škoda st., mlynář, Jan Kolbinger, hostinský, a Karel Stolař, obecní sluha (?);

pátá řada zleva: zaměstnanec finanční stráže, František Švach, hostinský, Jan (?) Malcher, obchodník, Karel Švach, postříhač, dozorce finanční stráže, úředník, dozorce finanční stráže, Emanuel Sušil, hostinský, a Karel Matyáš, koželuh.

Datace fotografie je **na straně jedné vymezena** příchodem MUDr. Antonína Tomsy do Klobouk: obecní výbor ho z uchazečů o místo lékaře vybral na svém jednání **22. února 1866; na straně druhé** úmrtím městského kancelisty Josefa Řezuchy: **25. leden 1870**. Jistě tedy jde o fotografii členů již **(čerstvě?) ustaveného čtenářského spolku Casino**.

Měl-li spolek k roku 1878 46 členů, zdá se, že oněch **36 osob** na fotografii bude valná většina členské základny krátce po založení spolku. Není sporu o tom, že se jednalo o tehdejší intelektuální, kulturní, ale také do značné míry ekonomickou elitu města. Příznačné přitom je, že je tvořena téměř z poloviny úřednictvem, jehož charakteristickým znakem byla velká fluktuace: jedenáct úředníků c. k. okresního úřadu, berního úřadu, notářství a finanční stráže doplňují zaměstnanec poštovního úřadu a městský kancelista.⁸ Dále zde vidíme jednoho lékaře, jednoho kněze a dva učitele.⁹ Také obchodník Benedikt Kohn (jeden čas také nájemce pivovaru) nebyl v užším sepětí s městem. Z „Klobučanů“, počítám jich 18, na snímku vidíme pět soukeníků,¹⁰ tři koželuhy (z těchto osmi mužů se celkem čtyři postupně vystřídali v křesle klobouckého starosty),¹¹ tři hostinské, dva mlynáře (otec a syn), dále jednoho ob-

Čtenářský spolek Casino, 2. polovina 60. let 19. století. |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 5669.

Razítko čtenářského spolku Casino. |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 3875. |

Razítko čtenářského spolku Casino (detail). |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 3875. |

chodníka, barvíře, postřiháče, poštmistra a obecního sluhu. Ale zeptejme se také, kdo z elit chybí. Na fotografii není farář (pokud byl snímek pořízen za P. Jakuba Neděly, mohl být nemocný, zemřel 18. září 1867, pokud byl realizován po květnu 1868, chyběl by P. František Žák). Nejsou zde ovšem dva kloboučtí starostové a koželuhové Mikuláš Raška (v úřadu od ledna 1857 do července 1859) a Jan Šuchma (srpen 1870 až červen 1873), obchodník Jan Horný, ale ani radní z druhé poloviny 60. let Antonín Pechanec či pozdější radní František Šerý (otec budoucího starosty a továrníka), František Blažík a František Tomašík.

Ve sbírkách valašskoklobouckého muzea je uloženo také **kovové razítko** tohoto spolku (průměr 3,4 cm) s opisem LESEVEREIN IN WALL. KLOBOUK.¹²

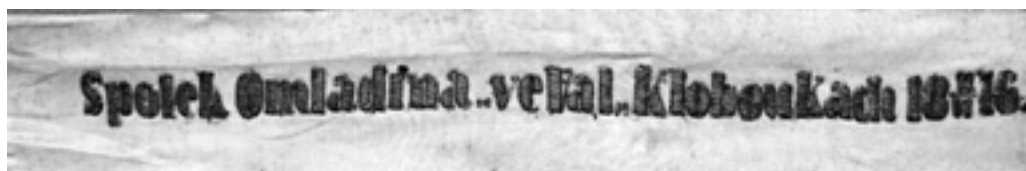
Čtenářský spolek Casino byl činný ještě k roku 1905.¹³

II. Omladina

„Spolek „Omladina“ r. 1876 založený hodlá zdařilými přednáškami, čtením poučných knih a ušlechtilými zábavami vzdělávati zdejší omladinu. Předsedou jest p. Josef Ostrčil, kooperator zdejší,“ napsal krátce po založení spolku učitel Antonín Ugwitz.¹⁴

„Přišel rok 1876. Neúčast mých vrstevníků v činnosti divadla, besedy a vůbec v sebezvzdělání mne bolívala, byl bych rád je přivábil za sebou,“ zapsal o více než padesát let později ve svých pamětech¹⁵ toho času dvaadvacetiletý František Šerý.¹⁶ „Připadl jsem na myšlenku založit na to spolek „Omladinu“, jehož účelem podle stanov bylo poučovat odrostlejší mladíky četbou a pokračujícím cvikem v předmětech školské výuky, psaní, počítání aj., pak pořádat slušné společenské zábavy, aby se učinila přítrž nočním toulkám, holdu lihovinám i karbanu a jiným nectnostem. Stanovy napsat mi pomohl výše již dotčený P. Ondřej Látal, který naši rodinu navštěvoval a jehož jsem se stal přítelem. Na místo druhého kaplana P. Kvasničky přišel do Klobouk P. Jos. Odstrčil. I ten se chopil z počátku horlivě Omladiny a měl zajisté dobré úmysly. [...] A pomalu také Omladina zůstávala po většině mně na starosti. Najal jsem místnost u souseda Jana Fúska v č. 173 a opatřil nábytek. Co den večer se mládež scházela. Někdo učil psát, jiný počítat a vždy alespoň hodinu se předčítalo. Povídky Pravdovy, Kosmákovy, Jiráskovy aj. rády poslouchány. Též časopisy bývaly zde vyvěšovány a mládež z počátku pěkně i četně se zúčastňovala. Pořádali jsme i taneční zábavy s deklamacemi, což zvláště docházelo všeobecné obliby. Bývala na nich v místnostech německého kasina taková účast, že se tančívало na tři střídy, označené v barvách bílé, červené a modré. Sluší vysvětlit, proč jsme používali místnosti německého spolku. Především příhodné jiné místnosti v Kloboukách nebylo a pak Omladina protěžována byla i společností německou, zvl. dámami. Povím hned proč.

Když totiž Omladina vešla v život, navrženo, aby pořízen byl – což se uznávalo za nezbytnost – i spolkový prapor. Vzaly si to na starost paničky předních rodin bez

Valašskokloboucká Omladina, praporová stuha. |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4032.

zřetele, byly-li české neb německé, opatřily látku a přípravy a ušítí se ujala paní městského tajemníka Talská, která k součinnosti přizvala paní Hornou, rodem Malchevovou, paní Bratmanovou, paní Ždichyncovou a skoro všechny slečny z rodin městské honorace. Prapor pořízen nádherný! Podle požadavku doby bylo jej i posvětit, a to slavnostně. A tu šlo o „matku“ a „kmotru“ praporu. Slavnosti takové Klobouky ještě neviděly, šlo nám o to, aby se vydařila, a proto nám hrubě nezáleželo na tom, kdo bude kmotrovat naší zástavě. Omladina byla všem sympatická, protože dřívější nevázanost jako by se do země propadla. My ve spolku jsme ani nevěděli, že o hodnost matky a kmotry praporu ucházejí se některé dámy z německého klobouckého patriciátu. Bylo by slušno vyznamenat rodiny české, na prvním místě rodinu Ždichyncovu, ta si toho zvlášť zasloužila, ale tak daleko jsme ještě v Kloboukách nebyli. Z čista jasna podán návrh, aby matkou praporu byla paní Horná, velká Němka před Bohem, a kmotrou spřízněná s ní „švigermutter“ sestry provdané ku Bratmanům, a to zas proto, že byla velkou dobroditelkou zdejší chudiny a sirotků. [...] A tak tedy podané návrhy hladce prošly.

Slavnost uspořádána velkolepá. Pro posvěcený prapor vyhrazeno místo před oltářem v kostele, bytí na něm obrazy sv. Cyrila a Metoděje na jedné a sv. Josefa na druhé straně. Prapor byl barvy červeno-modré a měl bílou stuhu, na níž pozlacenými nitmi vyšito jméno Omladiny a datum posvěcení. Na náměstí pořízena velká tribuna a průvod z kostela vypraven imponantní. Omladinu oběho pohlaví ozdobenou stuhami doprovázelo obecnstvo všech stavů na náměstí. Promluveny slavnostní řeči, matka prapor rozvinula a zatloukání hřebů dalo se jak obvykle za pronášení hesel, ovšem jen po česky, ale bylo slyšet i češtinu jako: „Ad síje Omladin!“, „Próžit mladým“ apod. Zdálo se tehdy, že Klobouky jsou jedna rodina.

Po slavnosti naše věc trpěla poněkud, že se národní ruch štěpil dvěma proudy, Besedou Dobrovský a Omladinou, ale rozvíjela se celkem dobře i nadále. Omla-

Spolkový prapor valašskokloboucké Omladiny (avers). |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4025.

dině i německé kasino rádo své místnosti propůjčovalo bez podmínek, kdežto když Beseda žádala o místnosti v kasině k zábavě, výbor to povolil jen s podmínkou, že se tam nebude česky přednášet a neozdobí se místnosti národními odznaky. Omladina však zařizovala se podle chuti a tu pomalu pak i na besedních zábavách v sále kasina přednášíváno se a zpívávalo česky, což páni Ždichynec, Heřmánek, Hrubý a jiní obstarávali. Píseň „Vltavo ty modrooká“ pan lékárník Ždichynec podal tak půvabně, že potom i naši Němci rádi si poslechli české popěvky.“

Jmenovaný prapor se dochoval (má rozměry 221,5 × 113,5 cm) a je součástí sbírek valaškoklobouckého muzea.¹⁷ Doplňme, že datem slavnostního posvěcení **praporu** je 11. listopad **1876** (jak čteme na praporové stuze).

Z dobových záznamů Besedy Dobrovský se vztah Besedy a Omladiny jeví spíše jako konkurenční. Když Omladina světila prapor, Beseda, která sama prapor neměla, se slavnosti nezúčastnila. V roce 1881 se v Besedě řešilo („byla velká debata“) přijímání členů Omladiny: jsou vítáni, budou mít stejná práva, musí se ale podrobit besedním stanovám, „a proto musí každý svůj vstup výboru ohlásit“. Roku 1886 byl sál Besedy zapůjčen Omladině: v případě stížností vyžádala si Beseda uplatnění práva, aby „Omladina místnosti nepoužívala“, členové Omladiny také měli být v takovém případě voláni k pořádku, případně mohli být i vypovězeni.¹⁸ Situace se jeví tak, že první generace Omladiny postupně přešla do silnější Besedy a Omladina tímto odlivem ztratila dech. Takto to za svou osobu ostatně naznačuje i Šerý: „A pomalu také Omladina zůstávala po většině mně na starosti.“ Rivalitu obou spolků pak řekněme skrývá za tvrzení: „Naše věc trpěla poněkud, že se národní ruch štěpil dvěma proudy.“

Další doklady činnosti spolku již bohužel nejsou k dispozici. Omladina v Kloboukách fungovala do roku **1888**.¹⁹

Spolkový prapor valaškokloboucké Omladiny (revers).
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4025.

III. Spolek vojenských vysloužilců

Nejstarší spolek vojenských vysloužilců v monarchii byl založen v Liberci, a to již roku 1821. Většina těchto spolků však byla zakládána až od přelomu 60. a 70. let 19. století (na základě § 9 spolkového zákona č. 134/1867 říšského zákoníku). Jejich členy se mohli stát pouze bývalí vojáci c. k. rakouské armády, a to od hodnosti šikovatele níže. Tyto spolky působily jako dobročinné a charitativní stavovské organizace finančně podporující své členy v době nemoci a v případě úmrtí (zajišťování pohřbů zemřelých a podle možností i podpora vdov a sirotků). Pěstovaly kamarádského vojenského ducha, loajální a patriotické smýšlení, věrnost a oddanost císaři a vlasti. Veteráni byli ozdobou církevních, místních i státních slavností. Veteránské spolky byly zrušeny výnosem ministerstva vnitra z 29. listopadu 1919, mnohé z těchto spolků nicméně využily možnosti přeměny na podpůrné spolky bývalých vojáků. Pokud v příštích letech samy nezakly, přinesl jejich definitivní konec prezidentský dekret z 25. září 1945.²⁰

Spolek vojenských vysloužilců byl v Kloboukách ustaven roku **1881**. V roce svého pátého výročí si pořídil spolkový **prapor**. V deníkových zápiscích Antonína Pechance z roku **1886** čteme: „Září. Sucho a horko. 2. sme dožali. 5. ho slavili veteráni a světili prapor na městě před svatým Janem. Měli tam udělaný kostelík pěkný, prostranný. Střechu měli čistě z chvojí uvitú a při kostelíku kazatelnu postavenú. O půl jedenácté

Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, prapor (avers).
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4026.

hodině bylo tam kázání, po kázání byla tam mše sv. [atá] sloužená s asistencí a s muzigú. Při slavnosti té byly tu tři spolky. Spolek brodský veteránský stál v řadě po pravé straně sv. [atého] Jana při mši sv. [até] aj se svým krásným praporem. Vsetínský spolek veter. [ánský] stál po levé straně sv. [atého] Jana. Ten přijel také s praporem aj se svú landú.²¹ Brumovský spolek veter. [ánský] aj deputace hasičů stály v té řadě po levé straně sv. [atého] Jana. Také přijeli s praporem aj čtyřma koňmi vezeným národním dělem. Z něho střílali p[ř]i tej mši svaté. Před sv. [atým] Janem stáli veteráni klobucký.²² Jedná se o pamětihodnou událost, a to i proto, že podle všeho právě ona je zachycena na vůbec nejstarší fotografii Valašských Klobouk.

Ve sbírkách Městského muzea Valašské Klobouky je uchováván symbol spolku, totiž spolkový prapor i se dvěma praporovými stuhami, ozdobně vyšívanými zlatou nití.²³ Prapor o rozměrech 180 × 135 cm je vyroben z rypsovaného hedvábí a bavlněného plátna. Na okrajích listů obou stran kromě okraje žerďového je kombinace žlutých a černých plamenných trojúhelníků. Aversní i reversní strana mají zlatou barvu (barvami císařství byly žlutá a černá). Na aversu praporu je skvostně vyšit rakouský malý státní znak (tříkrát korunovaný dvouhlavý orel se zlatou zbrojí). Ve středu reversu je umístěna aplikace: kruhová malba, zobrazující svatého Martina (na bílém koni) půlícího svůj plášť, aby polovinu mohl dát polooděnému žebrákovi. Kolem malby je vyšit vegetabilní ornament; nad malbou čteme nápis „Mil. Veteranen Verein Wall. Klobouk.“, pod malbou „Spolek voj. vysloužilců ve Vall. Kloboukách.“. Díky první

Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, prapor (revers).
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4026.

z praporových stuh poznáváme jméno kmotry spolkového praporu: byla jí arcivévodkyně Marie Terezie Rakouská-Este.²⁴ Druhá stuha nese nápis: „W. Klobouk 5/9 1886.“ Doplňme, že na stuhách je přišit oválný štítek s vyšitým nápisem TAPISSERIE MANUFACTUR MATHILDE HORN TROPPEAU.

K poznání činnosti valašskoklobouckého spolku vojenských vysloužilců toho máme k dispozici jen málo: zlomek účetních dokladů²⁵ a zápis z poslední valné hromady.

Součástí účetních dokladů jsou také archy s evidencí plateb členských příspěvků, a to jak členů řádných, tak i členů přispívajících.²⁶ Úhrnem je zde za léta 1902–1912 zachyceno 73 jmen.²⁷ Vidíme, že počet členů soustavně klesal. Zatímco v roce 1902 měl spolek 48 členů, roku 1912 se do spolku řadilo již jen 26 osob.²⁸ Pravda, přicházeli noví členové: v letech 1903 a 1906 jeden, v roce 1905 tři, roku 1904 čtyři a v roce 1908, který byl plný oslav, dokonce pět členů. Ale především odcházeli – „na věčnost“: v roce 1903 Josef Řemesníček a Antonín Zima, v roce 1904 Jan Ondrůšek, František Prokopík a František Bratmann, v roce 1906 Jan Horný, roku 1907 Jan Talský, 1908 Karel Gessner, 1909 Jan Susedík, 1911 František Frňák a Rudolf Gessner, 1912 Antonín Šuchma a Fabián Hanáček.²⁹ Někteří se odstěhovali a někteří – vystoupili; tímto způsobem své členství ve spolku ukončili Antonín Mňačko starší (1902), Josef Fusek (1904), Jan Dolinský (1907), Josef Benedík (1908), Josef Cmajdálka, Antonín Lucký, František Polomík, Cyril Štajer a zřejmě i František Rein (všichni 1909), Jan Fojtík (1910)

*Svěcení praporu valašskoklobouckého spolku vojenských vysloužilců (I), 5. září 1886.
Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 6336.*

*Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, praporové stuhy. |
Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4027.*

a Tobiáš Bařinka (1912). Z výčtu členů je zřetelné, že se nejednalo o národnostně zaměřený spolek; charakterizoval jej spíše konzervativní prorakouský postoj, vycházející ze společné vojenské minulosti ve službách císaře.³⁰

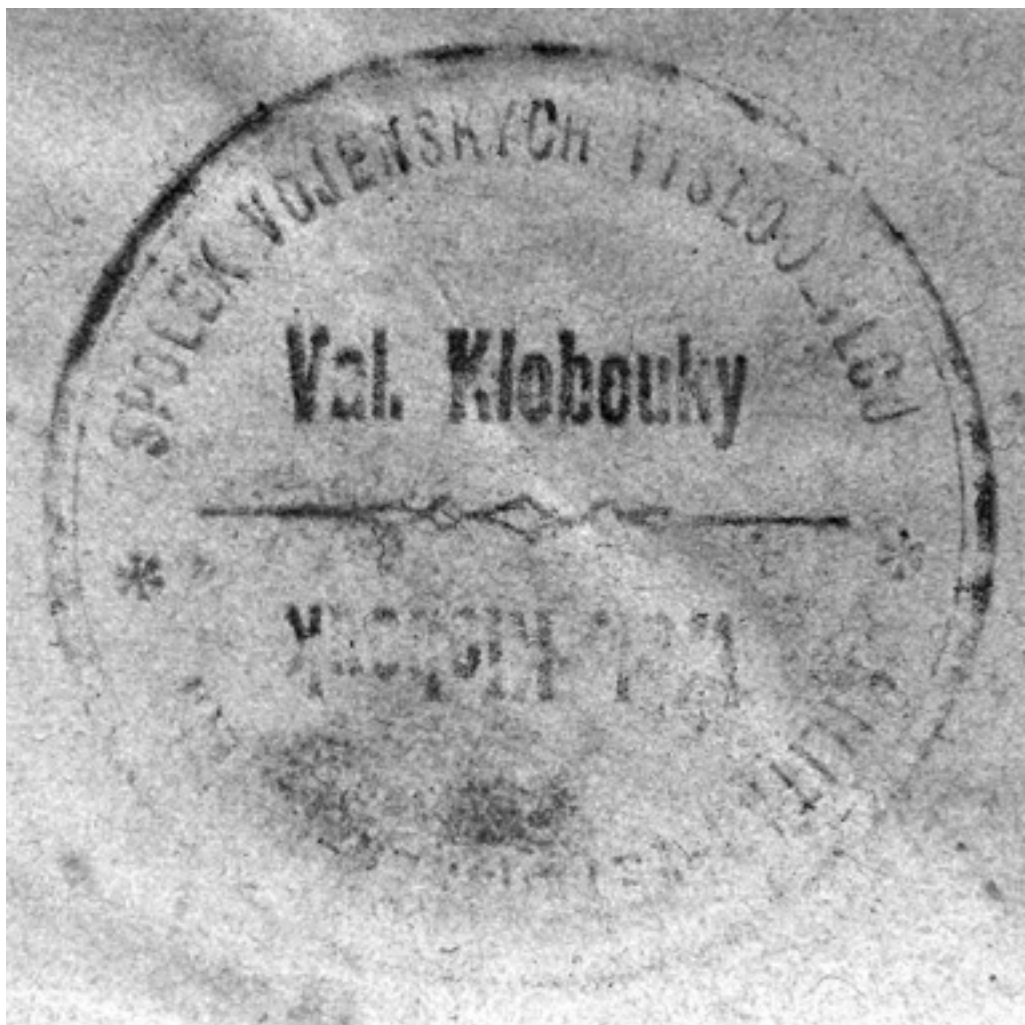
Z archiválií nám vystupují také některé z funkcí ve spolku. Jako předsedu poznáváme k roku 1920 dr. Jana Überbachera. Pokladnu spravoval (přínejmenším v letech 1902–1912) Rudolf Janáč, k roku 1920 byl pokladníkem František Smetana. Důležitý byl také post trubače: v letech 1902 a 1903 jím byl Tobiáš Kovalčík a (přínejmenším) v letech 1908 až 1912 František Ročák.

Dochované účty za léta 1902 až 1912 nám dovolují nahlédnout do činnosti spolku v jeho třetí dekádě. Zkoumáme-li podrobněji příjmy, zjišťujeme, že 79,4 % příjmů v tomto období tvořily vybrané členské příspěvky (samozřejmě byly každoročně evidovány i jisté nedoplatky), jejichž výše ovšem vykazuje klesající tendenci: v roce 1912 byla vybrána jen třetina toho, co v roce 1902. Jistě důležitým příjmem byly dary: přijatých 84 K (v letech 1903, 1905, 1906 a 1907) tvoří 7,2 % příjmů ve zkoumaném období. Jako významný příjem se jeví pořádání akcí (výletů, tedy řekněme zábav na nějakém výletním místě, kterým mohl být třeba i jen dvůr některého z hostinců). Za oněch 11 let sice činí tato položka pouze 10,8 % příjmů, veteráni ale tyto akce pořádali pouze v letech 1902 (s výnosem 62,32 K), 1903 (s výnosem 61,65 K) a 1904 (s výnosem 2,44 K). Když se tedy akce vydařila, tvořil výtěžek velmi slušný příjem do spolkové pokladny. Z uvedených údajů je nicméně patrná klesající aktivita spolku, který už zřejmě v této době byl za svým zenitem (s tím souvisel i trvalý pokles členské základny). Doplňme, že 2,6 % příjmů veteránské pokladny tvořily nárazové prodeje doplňků k uniformám a podobně.

Výdajová část rozpočtu, kterou můžeme soustavně sledovat jen za léta 1902 – 1911 (k roku 1912 se dochovaly jen doklady spojené s pohřbem Fabiána Hanáčka ve výši 44 K), ukazuje daleko rozmanitější strukturu. Více než třetinu peněz vydaných ve sledovaných letech (385,62 K, tj. 36 % všech výdajů) utratili kloboučtí veteráni za oslavy. V letech 1903, 1904, 1905 a 1908 se s hudbou a pompou slavily jmeniny císaře (4. října, průvod s hudbou do klobouckého chrámu Páně), v letech 1904 a 1905 se obdobně slavily také císařovy narozeniny (18. srpna), v roce 1908 se konala také oslava 60 let panování Františka Josefa I. (2. prosince). V roce 1906 si kloboučtí vysloužilci připomněli pětadvacetileté trvání spolku a v roce 1908 také blíže nespecifikované „Jubiläum“ (18. října). – Téměř pětinu výdajů (17,3 %) činily podpory potřebným čle-

číslo	Předmět	K. h.		K. h.	
	roční vydání za rok 1903.				
	do městské společenství 100. — 3/4 1903			100	—
	na pamník pro jeho voličenstvo Lisarů Pána	20			20
	od barvení Bluce Hornistovy	60			60.
	černá flóra na papír	2	8		2 — 8
1, pří.	príspevek na pohřeb p. Řemesníckovy do společnosti	25	40		25 40
2,	za hudbu při průvodu do chrámu Páně 3. 1903	8	—		8 —
3,	za Tazou sultána in. Fatah od p. Tallas do společnosti	25	47	i společnost	25 47
3,	za knihu valků 66 roků	1	37	" " "	1 37
4,	za formanty do Brumova 10. 1903 a 22. 1904 do společnosti	13			13
	Lisanos novoroční	2			2
5,	vydání při zábavě dne 2. pro hudbu a policej	59	68		59 68
	Licenc dne 30. 1903	9	24		9 24
	splaceno p. Předsedou	15			15
6,	od vybírání příspěvku ^{Košar}	2			2
7,	za Občanský p. Ondrušek	2			2
8,	p. Košar	4	80		4 80
	Licenc 2. 1904	9	24		9 24
	Úhrnem	299	88		299 88

Výdaje valašskoklobouckých vojenských vysloužilců v roce 1903.
MZA Brno, Státní okresní archiv Zlín, fond Spolek vojenských vysloužilců, inv. č. 2.

Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, otisk razítka. |
MZA Brno, Státní okresní archiv Zlín, fond Spolek vojenských vysloužilců, inv. č. 2.

nům v nemoci a příspěvky na jejich pohřeb, tedy výdaje spojené s jednou z podstat spolku; k tomu můžeme přidat i výdaje za věnce a flór spojené s dalšími pohřby (5,4 % výdajů). – Za pořizování uniforem a jejich výbavy bylo v daném období zaplaceno 14,2 % výdajů. – Za dvě licence k pořádání výletu a taneční zábavy bylo v letech 1903 a 1904 zaplaceno 18,48 K (1,7 % výdajů). S pořádáním výletů či zábav souvisely platby za hudbu a přítomnost policisty (5,7 % výdajů). Jinými „výlety“ byly jistě oblíbené výlety do Brumova (a zřejmě jde také o doklady spolupráce se spolkem brumovským), které zaznamenáváme v letech 1902, 1908 a 1909 (a pravděpodobně i 1904), vydání s nimi spojená dosáhla 3,7 % všech výdajů. – Další výdaje byly spojeny s běžnou činností spolku: odměny za výběr příspěvků a práci kolem oběžníků (6,5 %), poštovné a formanky (5,1 %), ojedinělé platby za kancelářské potřeby a nákup člen-

*Dr. Jan Überbacher, předseda valaškoklobouckého veteránského spolku.
Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 4249.*

ských knížek (0,2 %) a nákup knihy o roce 1866 a kalendáře (0,2 %). Kloboučtí veteráni také ve sledovaném období dvakrát vydali finance jako dar: na pomník císaři (20 K v roce 1903) a na vojáky v Bosně (5 K, Vánoce 1908), celkem se jednalo o 2,3 % výdajů. Pro úplnost ještě uvedme „různě“ výdaje, jakými byly uhrazení dluhu předsedovi spolku a vydání o martinských hodech v roce 1904 (1,6 %).

Kloboucký spolek byl jednomyslně dobrovolně rozpuštěn na valné hromadě konané 22. února **1920**. Jednání valné hromady, které vedl předseda dr. Jan Überbacher, se zúčastnilo 11 z 23 tehdejších členů. Ze stávajících aktiv spolku (131,45 K na knížce v městské spořitelně, bonifikace a vyplacené úroky spojené s válečnou půjčkou ve výši 59,51 K, 10 K jako dar Antonína Koukaly, odkaz z pozůstalosti po Františku Onderkovi z Poteče³¹ ve výši 57,43 K a pokladní hotovost, tj. 7,85 K) bylo po předložení účtů za léta 1913 až 1919 odečteno 190 K. Aktuální spolkové jmění tedy tvořilo zbylých 76,24 K spolu s obligací (300 K zmíněné válečné půjčky z roku 1915, uloženo na rentovní knížce c. k. poštovní spořitelny ve Vídni) a úrokem na odkaz a dědický podíl po Františku Onderkovi (325,26 K, obnos byl nicméně splatný až po smrti Onderkovy matky). Valná hromada se usnesla, že toto jmění bude rovným dílem rozděleno mezi sedm členů, totiž Františka Dvořáka, Františka Fуска, Tobiáše Fуска, Rudolfa Janáče, Františka Košaře, Josefa Slavíka a Františka Smetanu, a to jako příspěvek na jejich pohřeb. Správou likvidovaného jmění byl pověřen dosavadní pokladník (a nejmladší člen výboru spolku) František Smetana.³²

Rozhlédneme-li se po nejbližším okolí, zjistíme, že na území někdejších okresů Uherské Hradiště, Vsetín a Zlín fungovalo 24 veteránských spolků (11 Uherské Hradiště, pět Vsetín a osm Zlín): Brumov, Buchlovice, Fryšták, Hluk, Huštěnovice, Hutisko, Kunovice, Napajedla, Otrokovice, Šumice, Tupesy, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Uherský Ostroh, Valašské Klobouky, Valašské Meziříčí, Velehrad, Velké Karlovice, Vizovice, Vlčnov, Vsetín, Zašová, Zlín a Želechovice nad Dřevnicí.³³ Tyto spolky tedy patřily ke koloritu mnoha obcí, rozšíření sborů dobrovolných hasičů však nedosáhly.

Ve valaškoklobouckém soudním okrese tedy veteránský spolek existoval kromě Klobouk ještě v Brumově. **Brumovský spolek veteránů** byl založen roku 1871, za patrona si zvolil sv. Václava. Účelem spolku bylo obstarávání průvodů na pohřbech jeho členů, prokazování úcty zemřelým členům jejich doprovázením k poslednímu odpočinku a uhrazování pohřebních nákladů. Pohřebního průvodu se účastnili všichni členové spolku, a to se spolkovým praporem a dělem, 12 zvolených neslo nebožtíka na hřbitov. Při spouštění rakve do hrobu se třikrát vypálilo z děla. Vedle toho spolek přisluhoval při slavnostních církevních průvodech.³⁴ Na svěcení praporu brumovských vysloužilců byla pozvána i kloboucká Beseda Dobrovský, její představitelé ale odhlasovali, že se slavnosti nezúčastní, „*protože veteráni nemají ve svém programu směr národní*“; nakonec se ale přece jen šlo – kvůli brumovskému kaplanovi.³⁵

Zápisy ze zasedání klobouckého obecního výboru ustavení čtenářského spolku Casino, Omladiny a spolku vojenských vysloužilců ani slavnostní svěcení spolkových praporů nijak nereflektují.³⁶

Poznámky:

- ¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond B 40/I, kn. 436 Spolkový katastr okresu Uherský Brod.
- ² Šerý, František: Z mých pamětí klobouckých II. In: Naše Valašsko 3, 1932, s. 35–36.
- ³ Ugwitz, Antonín: Místopis a dějiny města Valašských Klobouk. Kroměříž 1878, s. 12–13.
- ⁴ Šerý, František: Z mých pamětí klobouckých IV. In: Naše Valašsko 3, 1932, s. 137.
- ⁵ Portlová, Ludmila: Beseda „Dobrovský“ ve Valašských Kloboukách od svého vzniku do roku 1935 ve světle zápisů a protokolů. In: Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 1969/70, s. 2.
- ⁶ Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 5669.
- ⁷ Diurnist, Dokoupil, Finanzwache-Aufseher, finanzwache Respicient, Gessner, Kaufmann Kohn, Matulík, Poděbrad, Řezucha, Sušil Lehrer, Sušil Wirth, Škoda junior atd., často s křížky nad jmény, označujícími ty, kteří už zemřeli.
- ⁸ K roku 1878 registruje Antonín Ugwitz ve městě deset c. k. úředníků (finanční stráž sídlila v Kloboukách do roku 1873), osm učitelů s industriální učitelkou, tři duchovní, dva lékaře, lékárníka, c. k. notáře a poštmistra, dále mimo jiné 13 hostinských, čtyři barvíře nebo dva mlynáře. Ugwitz, Antonín: Místopis a dějiny města Valašských Klobouk, s. 10.
- ⁹ Učitel František Sušil se narodil 24. února 1842 jako nemanželský syn Terezie Františky Sušilové čp. 133, v roce 1871 se v Kloboukách oženil – jako nadučitel z Pozlovic – s Aloisí, dcerou postřiháče Josefa Horného.
- ¹⁰ Počítám k nim i mladého Aloise Bratmanna.
- ¹¹ František Bratmann (srpen 1850 až leden 1857, červenec 1864 až červenec 1870), Karel Matyáš (červenec 1859 až červenec 1864, červenec 1873 až říjen 1880), Antonín Matyáš (listopad 1880 až prosinec 1882) a František Bratmann ml. (leden 1883 až říjen 1897).
- ¹² Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 3875.
- ¹³ Peřinka, František Václav: Val.-Kloboucký okres. Vlastivěda moravská. Brno 1905, s. 58. (Se spolkem vojenských veteránů jsou podle Peřinky „posledními zbytky bývalého povrchního německého nátěru v Kloboucích“.)
- ¹⁴ Ugwitz, Antonín: Místopis a dějiny města Valašských Klobouk, s. 13.
- ¹⁵ Šerý, František: Z mých pamětí klobouckých III. In: Naše Valašsko 3, 1932, s. 73–75.
- ¹⁶ Odehnal, Petr: Galerie představitelů Valašských Klobouk. František Šerý. In: Valašskokloboucký zpravodaj, říjen 2014, s. 13–14.
- ¹⁷ Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4025 a 4032. Na praporové stuze je zlatou nití vyšito: „Spolek Omladina ve Val. Kloboukách 18 11/11 76.“ Žerď je evidována pod inv. č. 1018 a špice pod inv. č. 3976 (délka žerdi i se špicí je 374 cm). Prapor, praporová stuha, špice i žerď byly ve sbírce poněkud nepochopitelně zapsány jako jednotliviny bez vzájemné provázanosti.
- ¹⁸ Portlová, Ludmila: Beseda „Dobrovský“ ve Valašských Kloboukách, s. 3–4. (Datace svěcení praporu Omladiny je zde chybně uvedena k roku 1877.)
- ¹⁹ Peřinka, František Václav: Val.-Kloboucký okres, s. 58.
- ²⁰ Indra, Jaromír: Spolky C. k. vojenských vysloužilců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. S. I. 2010, s. 5–31. – Téma veteránských spolků se netěší přílišné pozornosti badatelů. Vedle citované práce bych chtěl upozornit ještě na článek Krůl, Martin: Prapory spolků vojenských vysloužilců ve sbírkách Muzea Těšínska. In: Cieszyńskie Studia Muzealne / Těšínský muzejní sborník 4, 2010, s. 301–316. Ve sbírkách Muzea Těšínska jsou čtyři veteránské prapory: z Karviné-Solci (jeden z druhé poloviny 80. či počátku 90. let 19. století, druhý z roku 1925), Jablunkova (1925) a Stonavy (1925). Je zjevné, že se těchto praporů – a zvláště těch starších roku 1900 – nedochovalo mnoho.
- ²¹ Tj. s kočárem.
- ²² Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Zlín (dále jen SOKA Zlín), fond Archiv města

- Valašské Klobouky, inv. č. 436. Záznamy z roku 1876, kdy se odehrálo svěcení praporu Omladiny, dnes bohužel v Pechancových zápiscích chybějí.
- ²³ Městské muzeum Valašské Klobouky, Historická a etnografická sbírka, inv. č. 4026 a 4027. Špice, zdobená na jedné straně císařským orlem a na straně druhé císařovými iniciálami, má inv. č. 3978 a žerď č. 1019 (délka žerdi i se špicí je 363 cm). Také v tomto případě byly prapor, praporové stuhu, špice i žerď do sbírky zapsány jako jednotliviny bez vzájemné provázanosti.
- ²⁴ Marie Terezie Rakouská-Este se narodila 2. července 1849 v Brně jako dcera rakouského arcivévody a modenského prince Ferdinanda Karla Rakouského-Este (z vedlejší habsbursko-lotrinské linie Rakouských d'Este) a jeho manželky Alžběty Františky Rakouské. Rakouská arcivévodkyně, princezna modenská a bavorská královna (1913–1918), manželka posledního bavorského krále Ludvíka III. Zemřela 3. února 1919.
- ²⁵ SOKA Zlín, fond Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, inv. č. 2 a 3.
- ²⁶ K roku 1907 jsou tři z přispívajících členů – František Ludikovský, Josef Sušil a Antonín Šuchma – uváděni (výjimečně) také jako členové čestní: spolek od nich přijal dary ve výši 40 K.
- ²⁷ Jan Balejka, Antonín Bařinka, Tobiáš Bařinka, Cyril Bednář, Josef Benedík, Martin Běleja, Antonín Bluma, Florián Boženek, František Bratmann, Josef Cmajdálka, Jan Dolinský, František Dvořák, František Fadrus, Jan Fojtík, František Frňák, František Fusek, Josef Fusek, Tobiáš Fusek, Karel Gessner, Rudolf Gessner, dr. Sigismund Grohs, Jakob Haas, Jan Haas, Fabián Hanáček, Jan Horný, Rudolf Janáč, František Košar ml., František Košar st., Tobiáš Kovalčík, Mani Löwi, Pinkus Löwi, Antonín Lucký, František Ludikovský, Leopold Malcher, Jan Matyáš, Jan Melšek, Antonín Mňačko ml., Antonín Mňačko st., Albert Mondschein, Josef Müller, Josef Nozar, František Onderka, Jan Ondrušek, František Pěček, František Polomík, František Prokopík, František Rein, František Ročák, Josef Řemesníček, Vincenc Řepka, dr. Sachsel, František Slabiňák, Jan Slabiňák, Rudolf Slabiňák, Josef Slavík, František Smetana, Jan Susedík, František Sušil (obchodník), František Sušil (soukeník), Josef Sušil, Cyril Štajer, Antonín Šuchma, Jarolím Šuchma, Karel Šuchma, František Švach, Jan Talský, František Tichý, Josef Trčka, dr. Jan Überbacher, Karel Valůšek, Juda Weinstein, Emil Witmann a Antonín Zima.
- ²⁸ V roce 1902 měl spolek 48 členů, 1903 – 47, 1904 – 43, 1905 – 46, 1906 – 41, 1907 – 38, 1908 – 41, 1909 – 35, 1910 – 33, 1911 – 29 a 1912 – 26.
- ²⁹ Podrobnější studium matrik by jistě osvětlilo i některé další případy, kdy se některá jména ztrácejí z platebních archů.
- ³⁰ Srovnej Krůl, Martin: Prapory spolků vojenských vysloužilců ve sbírkách Muzea Těšínska, s. 315.
- ³¹ František Onderka měl jako řádný člen platit příspěvky za léta 1905 a 1906 (podle výkazů je ale ve skutečnosti nezaplatil), zemřel v lednu 1912. V dochovaných záznamech není zpráva o tom, že by ze spolku vystoupil, uvedený odkaz naopak dokládá jeho velké sympatie k vojenským vysloužilcům. Zároveň vidíme, že skutečnost, že se některé osoby „ztrácejí“ z platebních archů, ještě neznamená, že se se spolkem rozešly.
- ³² SOKA Zlín, fond Spolek vojenských vysloužilců Valašské Klobouky, inv. č. 1.
- ³³ Indra, Jaromír: Spolky C. k. vojenských vysloužilců, s. 56–129. Celkem zjistil autor 1520 českých, moravských a slezských obcí, v nichž tyto spolky působily. Sám nicméně upozorňuje, že tento výčet ještě nelze považovat za definitivní. Přesto: tvrzení, že jde o „nejpočetnější a nejmasovější společenskou organizaci na území Čech, Moravy a Slezska“ od 70. let 19. století až do roku 1919 (tamtéž, s. 5), není přesné. Prvenství nepochybně patří sborům dobrovolných hasičů.
- ³⁴ Pluskal, František Saleš: Památky hradu, města a panství Brumova na Moravě. Brumov 1926 [2. vydání], s. 92.
- ³⁵ Portlová, Ludmila: Beseda „Dobrovský“ ve Valašských Kloboukách, s. 2.
- ³⁶ SOKA Zlín, fond Archiv města Valašské Klobouky, inv. č. 22 a 23.